

KRŠTENJE

Dr Marijan Mandac

TEOLOŠKO UTEMELJENJE SAKRAMENTA KRŠTENJA

Na prvi se pogled čini da krsno otajstvo uopće ne bi trebalo utemeljivati. Tek su u iznimnim povijesnim trenucima opstojnost i značenje ovog sakramenta došli pod znak pitanja. Negdje na samim kršćanskim počecima raznolike gnostičke sljedbe kao marcioniti i kainiti krstu zanijekaše postojanje. Razlog im bijaše ovaj: jer je materijalni svijet zao, tvar ne može biti dio otkupiteljskog reda. Tertulijan, prvi sustavni pisac o krstu, svjedoči da su ti rušitelji krsta i pomoću Biblije ukrijepljivali svoje nastrane tvrdnje. Tako se pozivahu na Abrahama koji se, isticahu, bez ikakva krsta vjerom svidio Bogu. Pavao je, tvrdili su isti krsni osporavatelji, izriječno rekao u 1 Kor 1, 17: »Krist me nije poslao da krštavam«. Tertulijan se tom razmišljanju ruga: »Kao da je to dokaz da se dokine krst«. ¹ Nijekatelji krsta pozivali su se i na činjenicu da po Iv 4, 2 ni Gospodin nije krštavao. Zacijelo su isti ljudi potakli pitanje s kojim se i Tertulijan dobroano muči: da li su Apostoli uopće bili kršteni? Tertulijan je ² u *De Baptismo* majstorstvom izvornog teologa i ožetošću odličnog pravnika otklonio prve nalete što su u ranoj Crkvi bili usmjereni protiv krsnog otajstva.

Krst je u naše vrijeme, općenito govoreći, u cijelom kršćanstvu uvelike cijenjen. Uza sve to ima glasova znamenitih teologa koji pokušavaju potamni sjaj krsnog misterija. ³ Po tim teolozima u krsnom se činu zapravo ništa ne bi zbivalo. Krstom se u vjerniku ne bi ništa događalo. Krst je, po njima, samo trenutak spoznaje i priznanja. Vjernik u krsnom obredu dolazi do svijesti što je za nj učinjeno u Kristu da bi to krstom kao ispovijeđu vjere priznao. Štoviše, misli se, vjera u odraslu vjerniku sve ostvaruje što kršćanska Predaja pripisivaše krsnome otajstvu.

¹ Tertulijan, *De Baptismo*, 14 (E. EVANS, *Tertullian's Homily on Baptism*, Londo, 1964, 30—32. Unaprijed navodimo po tom djelu. Sami posjedujemo u rukopisu prijevod Tertulijanova *De Baptismo* te se njime i služimo).

² U ovim poglavljima Tertulijan zasebno razglaba pitanja što ih ovdje usput spomenusmo: c. 13 (o Abrahamu); c. 14 (prigovor na osnovu 1 Kor 1, 17); c. 11 (Isus nije osobno krštavao); c. 12 (Krštenje Apostola).

³ Usp. K. BARTH, *Die kirchliche Dogmatik*, IV, 4, Zurich, 1967, 52,87.128—129.140; M. BARTH, *Die Taufe — ein Sakrament? Ein Beitrag zum Gespräch über die kirchliche Taufe*, Zurich, 1951, 222—224; W. MARXEN, *Erwägungen zur neutestamentlichen Begründung der Taufe*, u *Apophoreta* (Festschrift für E. HAENCHEN), Berlin, 1964, 173.—176.

Od sebe je jasno da ovdje ne možemo krst temeljiti cijelom kršanskom Predajom. Ne kanimo čak podrobno u pomoć dozivati ni svu Bibliju. Zaustavit ćemo se prvenstveno na apostolu Pavlu jer je on u Pracrkvi zatekle krsne poduke još jednom razmislio i sjajno ih uklopio u široke okvire svoga propovijedanja. Pavlova je krsna riječ u Crkvi prvih stoljeća za trenutak ponešto zaboravljena. Kasnije pak ulazi razgranata u opće crkveno učenje. S Pavlom se, prema tome, zaista nalazimo na izvoru kojem se trajno treba vraćati.⁴

Mi se u ovom radu najprije pitamo da li u Pavlovu krsnom izlaganju postoje elementi što su kasnije traženi za definiciju sakramenta. Potom razglabamo krsno otajstvo u njegovu odnosu prema Kristu, Duhu Svetom i Bogu Ocu. Također nastojimo osvijetliti ulogu krsta unutar crkvene zajednice. Isto tako nas zanima koliko krst određuje cijeli čovjekov opstanak.

1. Krst ima obilježja »sakramenta«

Poznato je kako u novozavjetnim tekstovima nema riječi *mystêrion* primjenjene na krsno otajstvo. No ako nedostaje riječ, susrećemo sve elemente što se traže da krst bude »sakrament« kasnije teološke terminologije. Postoji u prvom redu krsna radnja označena glagolom *baptizô* (»uro-niti«, »potopiti«, »prati se«, »propasti«) i čin izražen s *báptisma*. Potrebno je odmah istaći da imenicu *báptisma* posjeduje samo Novi Zavjet (usp. Rim 6,4). Drugdje je nema. Prvi kršćani ne htjedoše upotrijebiti *baptismós* jer je tom riječju redovito označivano krsno inicijacijsko djelo židovskih i poganskih religioznih zajednica. Stvorili su vlastitu riječ vjerujući da je njihovo doživljavanje nešto zasebno, nigdje drugo ostvareno.

Glagolom *baptizô* (Rim 6,2—3; Gal 3,27) naznačeno je kako su novozavjetni ljudi obavljali *báptisma*. Vršili su to vodom: uranjanjem, polije-vanjem ili škropljenjem. U svakom slučaju *báptisma* i *baptizô* dozivaju u pamet vodu kojoj već Tertulijan zanosno klicaše: »Blažena voda koja jed-nom oprá.«⁵

Vodu je pratila riječ. U tom se Pavao slaže s ostalim novozavjetnim izvorima.⁶ Čak nam se čini da je krsna »riječ« već u ono vrijeme spojena s krštenikovom ispovijeđu vjere. Na nju valjda smjera »lijepa vjeroispovijed« što je pred mnogim vjernicima iskaza Timotej pristupajući zajednici Isusovih učenika (1 Tim 6,12).

Iz novozavjetnih ulomaka izlazi da *báptisma* nije puki čin. O učinkovitosti i tvornosti krsnog pranja svjedoči prijedlog *diá*. Taj *diá* (Rim 6,4; Tit 3,5) bjelodano pokazuje da je krst izvor za odnosno zbivanje u vjerniku.

⁴ Egzegetski temelji naših tvrdnja u ovom radu nalaze se u krsnoj studiji što je objavismo u *Bogoslovska Smotra* 43 (1973), 225—238; 44 (1974), 485—506; 46 (1976), 371—392; 47 (1977); 63—79.

⁵ Tertulijan, *De Baptismo*, 15, EVANS, 34.

⁶ Usp. *Mt* 28, 19; *Dj* 2, 38; 10, 48; 8, 16; *Jak* 1, 18; 1 *Kor* 1, 13; *Ef* 5, 26.

Po *diá* znamo da je s krstom nastupio trenutak velike promjene u kršteniku. Krst je mjesto gdje se događa presudni čin što usmjeruje sav čovjekov kasniji život. U istom smislu valja shvatiti instrumentalni dativ u Ef 5,25: »[...] kako bi Crkvu posvetio opravši je pranjem (*tô loutrô*)«. Pavao ima još jednu instrumentalnu rječicu u svezi s krstom. To je *en* iz 1 Kor 6,11, Kol 2,12 i Ef 5,26. Treba reći da je i s *eînai* iz Rim 6,11 istaknuto da krst posjeduje svoju vlastitu zbiljnost. Krst nije samo trenutak spoznaje i prosvjetljenja, već je također čin posebnih učinaka.

2. Krst dovodi Kristu

Kristološke krsne formule

Značajno je da u novozavjetnoj zajednici najčešće susrećemo kristološke krsne formule. Iz njih se vidi da vjernici krstom dolaze u najuži dodir s Gospodinom Isusom Kristom. Tako Petar u *Djelima* naređuje krst »u Ime Isusa Krista« (Dj 2,38 i 10,48). I »ivanovci« iz Dj 19,5 bijahu kršteni »u Ime Gospodina Isusa«. Slično se izražava i Pavao. Najjasniji je na početku 1 *Korinćanina*. U korintskoj crkvi carevaše razdor i strančarstvo. Pod utjecajem misterijskih religija, priznajući krstitelju nešto kao očinstvo u odnosu na krštenika, korintski se vjernici priznavahu pristalicama Pavla. Apolona i Kefe te tako razdjeljivaše Krista. Apostol odbija raskol tvrdnjom da su svi bili kršteni »na Ime« (*eis tò ónoma*) Isusa Krista (1 Kor 1,13). Slično piše u Gal 3,27: »Biste kršteni za Krista (*eis Khrístón*)«. Isti govor nalazimo i u Rim 6,3: »Bismo kršteni za Krista Isusa (*eis Khrístón Iêsoûn*)«.

Smisao izričaja »biti kršten na ime (eis tò ónoma)«

Nužno je biti pozoran na svaki djelić iz formule »biti kršten na ime« (*eis tò ónoma*) i na formulu kao zasebnu jedinicu ako želimo razumjeti krističko značenje krsne tajne. Primjetimo stoga ponajprije vrijednost prijedloga *eis*. I u njemu se nalazi govor o smislu krsta. Kao prijedlog gibanja, *eis* naznačuje da se vjernik krsnim otajstvom pokreće, sprema na put. Cilj i svrha tog gibanja — novo značenje prijedloga! — jest »Krist (*Khrístós*)«. Na tu je stazu upućen krštenik. Na koncu krsnog putovanja kršćanin dopijeva do Krista da bi unišao, kako također naznačuje *eis*, u Krista. Time je uspostavljen prislan odnos između krštenika i Krista.

No i *eis tò ónoma* kao jedinstven izraz baca na krsno otajstvo svoje vlastito svjetlo. *Eis tò ónoma*, pravni izričaj, dolazi iz trgovinskog poslovanja. U papirusima ima zabilježba u kojima stoji: nek taj i taj rob; nek ta i ta svota novca; nek taj i taj dio zemljišta bude predan »na ime« (*eis tò ónoma*) tog i tog. Prema tome, s *eis tò ónoma* iskazuje se prijenos vlasništva. Imovina mijenja gospodara.

Tako je i vjernik, oslobođen starih gospodara što nad njim gospodariše, po krstu doveden Kristu te mu na taj način izručen kao novom vlasniku. Iz tog je razloga dozvolio da bude kršten »na Ime Isusa Krista (*eis tò ónoma*)« ili naprosto »za Krista (*eis Khristón*) odnosno »za Krista Isusa (*eis Khristòn Iêsoûn*)«.

Takvo je poimanje krsta sjajno ulazilo u Pavlovo središnje propovijedanje Krista ukoliko je *Kyrios*. Stoga Apostol i govori o Isusu-*Kyrios* u krsnoj rečenici iz 1 Kor 6,11. Krst je trenutak kad oni što se od »idola obratiše živome Bogu« (1 Sol 1,9—10) iskazuju »lijepu vjeroispovijed« (1 Tim 6,12): »Isus je *Kyrios*« (Fil 2,10; 1 Kor 12,3). Krst je, dakle, čas kad se priznaje Kristovo gospodstvo kao bit i sažetak novozavjetne propovijedi. Vjernik se na krstu javno opredjeljuje za Krista koji sa svog nebeskog sjedišta kao vladar i gospodar ravna tijekom sveobuhvatne povijesti.

Krštenik krstom »na Ime Isusovo« ili »za Krista« postaje svojinom novog Gospodara. Stavljja se pod njegovu zaštitu. Novi ga gospodar štiti od svih zlih utjecaja. Po »Imenu« na koje se krstio dolazi mu u dio snaga što se nalazi u tom »Imenu«. Jer na sebi nosi »Isusovo Ime«, kršćanin je razlučen od onih što se krstiše »za Mojsija« (1 Kor 10,2), »Ivanovim krštenjem« (Dj 19,3) ili kako Tertulijan kasnije veli Izidinih, Mitrinih krštenika te onih što se krštavahu u vrijeme Apolinarijevskih i Peluzijskih igara.⁷ Snaga kršćanskom krstu dolazi iz Isusova imena kako to Pavao izravno ističe instrumentalnim *en* u 1 Kor 6,11: »Biste posvećeni i opravdani Imenom (*en tò onómati*) našega Gospodina Isusa Krista«. Štoviše, makar krst obavljali Pavao, Petar ili Apolon (1 Kor 1,12), Pavao znade da je u krstu na djelu sam Krist jer on je po Ef 5, 25—26 Crkvu »posvetio« i »u pranju uz riječ« osobno »opravo«.

Khristós u krsnim formulama

Pavao je svjesno naviještao da krst dovodi »Kristu« (*Khristós*, Rim 6,3; Gal 3,27). Sigurno je da je Apostol upućen u izvorni smislo naziva *Khristós*. No on ne propovijeda židovskoj zajednici. obraćajući se vjernicima što dođoše iz poganstva, Pavao ostavlja dijelom po strani Isusovo židovsko mesijanstvo jer je takva kristologija dosta neshvatljiva kršćanima poganskog podrijetla. Kad Isusa naziva *Khristós*, Pavao zacijelo prije svega misli na Isusovo spasiteljsko djelo: njegovu smrt, uskrsnuće i proslavljenje. To je za Pavla *Khristós*. Očito je da se pri tom vodi iskonskim crkvenim *credo* što ga je i sam citirao u 1 Kor 15,3—4. Iz tog »vjerujem« preuzima otkupiteljsko značenje Kristovih spasiteljskih čina i prenosi ih u svoje krsne ulomke.

Kristova »povijest« i krst

Pavao vjeruje da je nužno početi od Krista i njegove »povijesti« da bi se razjasnio položaj vjernika nakon krštenja. U Rim 6,4 postavio je dale-

⁷ Tertulijan *De Baptismo*, 5, EVANS, 12.

kosežnu i gotovo konačnu tvrdnju: »Kao što (hôsper)« — »tako i (hoútôs)«. Apostolova je misao: što se zbilo s Kristom, događa se i s krštenikom. Po krstu Kristova povijest postaje poviješću kršćanina. Osažen tom vizijom, na osnovu biblijskog poimanja »korporativne osobnosti«, pomognut slikama misterijskih religija i možda gnostičkim maštanjima o *Anthropos*, Pavao je kovao riječi da bi izrazio što se zbiva u krstu. Govorio je da je vjernik s Kristom »su-umro«, »su-ukopan«, »su-uskrsnuo«; da s njime »su-žive« i da je s njime »su-posjednut« na nebesima.⁸ Apostol to ponekad i kraće kaže: krštenik je »u Kristu« (Rim 6,11; Ef 2,6), živi »s Kristom« (Rim 6,8).

Pavao se ipak nije zadovoljio općenitom tvrdnjom da krst uvodi u Isusovu »sudbinu«. Bilo mu je stalo da s više pojedinosti pokaže kako krst na poseban način sjedinjuje s Kristovom smrću. Misao je jasno izrazio u Rim 6,3 kad izreci »svi bismo kršteni za Krista Isusa« kao tumačenje nadodaje »bismo kršteni na njegovu smrt«. Apostol jednako nedvojbeno piše u Rim 6,6: »Naš stari čovjek bi suraspel.« Isti nauk vidimo u pozadini pitanja u 1 Kor 1,13: »Zar je Pavao raspet za vas«? Istom redu razmišljanja pripadaju i dva druga mjesta iz Poslanica. Mislimo na veoma teško razumljive Pavlove tvrdnje u Rim 6,5: »*Symphytôi* [...] *tô homoiômati*« i na »*en te peritomê toû Khristoû*« iz Kol 2,11. Čini nam se da je u Rim 6,5 ovo Apostolova misao: u krstu srašamo, postajemo najuže povezani, nakalamljeni, gotovo u samoj naravi spojeni s »*homoíôma* Isusove smrti«. No *homoíôma* je onaj zasebni način ili oblik kojim je Krist umro. Taj oblik bijaše smrt na križu. Imamo dojam da Apostol cilja na isto kad u Kol 2,11 govori o »Kristovu obrezanju« kojim je i vjernik obrezan u krstu. Kristovo je obrezanje njegova smrt na križu. U nju je vjernik uveden krštenjem. Pavao opet u Ef 5,25—26 izrijekom Isusovu smrt veže uz krštenje. Namjernim *hína* jasno govori da je svrha Isusove smrti krsno očišćenje Crkve.

Zasebnu riječ zaslužuje Pavlova primjedba da je vjernik po krstu ne samo s Isusom umro, već i »su-ukopan« (Rim 6,4; Kol 2,12). Ondašnje se poimanje ukopa razlikovaše od današnjeg. Dok čovjek nije ukopan, mišljahu stari, preminuli još nije konačno mrtav. Njegov duh boravi uz posmrtnu ostatke dok nisu spušteni u zemlju. Ukopani čovjek definitivno je mrtav. Takav bijaše Krist po 1Kor 15,4: »Bi pokopan.« Pavao po krstu i vjernika stavlja u Kristov grob. Na to mu daje pravo »bi pokopan« iz 1 Kor 15,4. Istina je da će kasniji teolozi i propovjednici u zaranjanju u krsne vode vidjeti sliku i možda poticaj za Pavlov »su-ukopan«. Tako je već govorio Bazilije Veliki: »Po krštenju oponašamo Kristov grob. Tjelesa se krštenika tako reći ukapaju u vodu.«⁹ No Pavao je krštenika odveo na Golgotu i potom u grob u koji bi položeno Isusovo tijelo. Tek na taj način može vjernik u krstu imati udjela u Kristovoj mucij, smrti i ukopu.

⁸ Vidi 2 Tim 2, 11; Rim 6, 4. 8; Kol 2, 12—12; Ef 2, 5—6.

⁹ Bazilije Veliki, *Peri toû Hagíou Pneúmatos*, XV, 35, B. PRUCHE, *Basile de Césarée, Sur le Saint-Esprit (Sources Chrétiennes, 17 bis)*, Paris, 1968, 366.

Pavao je škrtiji kad govori o odnosu krsta prema Isusovu uskrsnuću i proslavljenju. Misao mu je takoreći bila već na vrhu jezika kad je pisao Rim 6,4: »Kao što Krist bi uskrišen od mrtvih«. No odmah je skrenuo na krsnu praksu »hodanja u novini života«. Nešto mu se slično dogodilo par redaka niže. Ritam je rečenice i misli tražio da se napiše: »Postali smo sraštenici s likom njegove smrti. Biti ćemo također sraštenici s likom njegova uskrsnuća«. Pavao je pak misao ostavio nedorečenu jer je samo pribilježio: »[. . .] ali biti ćemo i njegova uskrsnuća« (Rim 6,5). Uza sve to u zadnjem razdoblju svog propovijedanja Pavao bez sustezanja naviješta vezanost krsta na Kristovo uskrsnuće. Čini to u Kol 2,12: »U Kristu biste suuskrsnuti vjerom u Božje djelo kojim ga uskrisi od mrtvih«. To Pavlu bijaše nužno. Znao je da krsnim činom spasiteljsko značenje Kristova uskrsnuća postaje krštenikovom svojinom.

Pavao je u Gal 3,27 i pomoću slike »oblačenja« nastojao razjasniti odnos što u krstu nastaje između krštenika i Krista. Izraz »nekoga obući« očito je neobičan. Biblija ga ne pozna. Pavao je mogao biti u izrazu »obući« pod mnogostrukim utjecajem (misterijske religije, mit o *Anthropos*, starozavjetna Biblija), ali je svakako jasno da s »obući« htjede reći da je krstom vjernik unišao u Isusovu »povijest« koja time postaje kršćaninova povijest. Iz tih povijesno-spasiteljskih tvrdnja Pavao je izvukao pregršt zaključaka koji se odnose na život krštenika. Kristološke i krsne datosti jesu podloga i mogućnosti da Apostol propovijeda kako krst oprašta grijeh i daje novi život te tako postaje izvor kršćanske etike i moralnog vladanja.

a) Krst ništi »grijeh«

Pavao se o stanju čovjeka prije krštenja raznoliko izražavao. Neki od onih kojima piše u 1 *Korinćanima* zauzimaju svoje mjesto u popisu prijestupnika (1 Kor 6,9—10). U Tit 3,3 kao uvod u krsni ulomak veli: »Jer i mi nekoć bijasmo nerazumni, robovi raznih požuda i naslada, živjeli smo u zlu i zavisti, odvratni bili, mrzili jedni druge.« To su »prijestupi« iz krsnih rečenica u Ef 2,5 i Kol 2,13. No po Pavlu čovjek se našao u još gorem položaju. Pred Bogom nije bio živ; bio je mrtav (Rim 6,13). Razlog te smrti jesu spomenuti »prijestupi« ili još dublje i osnovnije »grijeh« (*hamartía*) koji se u životnom tijeku očituje po osobnim »prijestupima«.

Za Pavla je »grijeh (*hamartia*)« oznaka vremena i prostora na kojem živi čovjek kad je bez milosti. Prije Krista i krštenja čovjekom »gospodovaše« (Rim 6,14) grijeh. Poput tiranina i silnika »kraljevaše« (Rim 6,12) nad čovjekom. Služio se čovjekovim udovima »za oružje nepravde« (Rim 6,13). Čovjek »robovaše« (Rim 6,6) i »slušaše« (Rim 6,12) drznika što se zove »grijeh«.

Prackva je u svom prvom *credo* smisao Kristove smrti dovela u najužu svezu s »grijehom«. Ispovijedalo se: »Krist umrije za grijehe naše« (*apéthanen hypèr tôn hamartiôn hêmôn*). Polazeći otud Pavao piše u srcu

svog najopširnijeg krsnog ulomka sudbonosnu rečenicu: »Smrt što je umrije Krist, jednom je zauvijek umrije *tê hamartía*« (Rim 6,10). Presudne je važnosti upravo dativ štete *tê hamartía*. U njem je zgusnuto izrečeno sve značenje Isusova križa. Krist je po Utjelovljenju živio na prostorima i u vremenima što ih određivaše »grijeħ« (*hamartía*). Pavao smiono tvrdi: »Njega koji je bio bez ikakva grijeħa Bog učini mjesto nas grijeħom da mi u njemu postanemo pravednošću Božjom« (2 Kor 5,21). Smrt na Golgoti bijaše na užtrb »grijeħa«. Ondje je »grijeħ« dokinut i uništen. I to *ephápaks*. Jednom za uvijek. »Grijeħa« više nema.

No Pavao drži da je po krstu u Isusovu smrt i vjernik su-umro s Kristom na Golgoti na štetu »grijeħa«. Samo se Apostol čudi kako to vjernici u Rimu »ne znaju« te ih pita: »Ili zar ne znate« (Rim 6,3)? To valja znati (*ginôskontes*, Rim 6,6)!

Služeći se istim dativom štete Pavao bez okolišanja za krštenike tvrdi u Rim 6,2: »Umrijesmo u odnosu na grijeħ«. Temu jedva da izmijenjuje kad kaže: »Sebe smatrajte mrtvima kad je riječ o grijeħu« (Rim 6,10); »onaj tko je umro, oslobođen je od grijeħa« (Rim 6,7). Istog su smisla riječi: »Su-umrijesmo s Kristom« (Rim 6,8; 2 Tim 2,11) jer se podrazumijeva — u krstu po križu na štetu grijeħa. Slika je tek nešto izmijenjena u Rim 6,6: »Naš stari čovjek bi suraspet«. Očito je da »stari čovjek« znači od Adama baštinjeni opstanak. Grijeħ što ga je učinio praroditelj zaslužnjio je čitavo čovječanstvo.

Polazeći od Pavlova vezanja krsnog otajstva sa smrću na Križu shvaćamo kako je vjerniku nemoguće da i nakon krsta ostane pod »grijeħom«. Kraljevanje je »grijeħa« iščezlo. Od Križa pa naprijed »grijeħ« je izgubio vlast, podanike i kraljevstvo. Krstom vjernik kida lance drevnog ropstva.

Pavao je, doduše, svoju misao u prvom redu usmjerio na »grijeħ«, ali nije zaboravio da je u krstu dokinut »grijeħ« koji se u dnevnom životu očituje kao »prekršaj« (*parábasis*) i »prijestup« (*paráptôma*) odnosno »grijesi« (*hamartíai*). Zacijelo na to nišani kad govori da je krst »pranje« (Ef 5,25—26; Tit 3,5). Kroz to »pranje« vjernik postiže očišćenje od grijeħa. Stoga Pavao i prisjeća Korinćane medijalnim *apeloúsasthe* (1 Kor 6,11) onog dana kad svojevolutno pristupiše krsnoj kupelji.

Pavao je zatekao u zajednici vjeru da se čovjek krsti kako bi mu grijeħ bio otpušten. Petar je odgovorio onima što pitahu što im je činiti: »Svatko od vas neka se krsti da vam se oprostite grijesi« (Dj 2,37—38). No Apostol je naroda tu poruku produbio. Pokazao je: »grijeħ« s »prijestupcima« u krstu biva uništen jer krštenje sjedinjuje s Isusovom smrću na štetu grijeħa.

b) Krst i starinske odrednice opstanka

Po Pavlu čovjek je nakon Adama i prije Krista određen »smrću«, »grijeħom«, »püti« i »zakonom«. To su uz Križ glavna »lica« u drami ljud-

ske povijesti te ih Apostol stalno drži na pozornici. Iznijesmo kako se čovjek lišio »grijeha«. Pavao s više ili manje pojedinosti pokazuje kako se čovjek rješava i ostalih okova što ga prikivahu za adamovsko naslijeđe. Pri tom opširnije govori o oslobođenju od »pùti« ili »tijela grijeha«. Pavao kaže da je u krstu za Krista »tijelo grijeha« (*sôma tês hamartías*, Rim 6,6) ostalo bez moći, odnosno skroz bilo uništeno. To veli glagolom *katargéo* u Rim 6, 6. U tijelu što umire na Križu razoreno je »tijelo grijeha«.

U Kol 2,11 imamo drugu sliku, ali je misao ista. U Kristovoj smrti koju Pavao na tom mjestu naziva »obrezanje« putem »nerukotvorenog obrezanja«, krsta, svučeno je i odloženo »tijelo pùti« (*sôma tês sarkós*). Apostol se još jednom poslužio tvorenicom da bi izrazio značenje krsta. Riječi *apék-dysis*, dvostruke složenice, osim u Pavla nema nigdje. *Apék-dysis* znači potpuno svlačenje i odlaganje koje se poistovjećuje sa smrću. Takvu je sudbinu doživjelo »tijelo pùti« u krstu i na Križu. Tamo je nestalo, umrlo, bilo razoreno.

Pavao pomno razlikuje *sôma* i *sárks*. Čovjek ukoliko je *sárks* (pùt) nikako ne može doći Bogu. Izraz je istoznačan sa *sôma tês hamartías*. Apostolova je misao: »Tijelo i krv (*sárks kai haîma*) ne mogu baštiniti kraljevstva Božjega« (1 Kor 15,50). To ne znači da je čovjek radi tjelesnosti odstranjen od Boga. Tijelo se ne protivi Bogu. Samo treba da iz »tijela« (*sôma*) bude uklonjen »pùt« (*sárks*). To se zbiva po Rim 6,6 i Kol 2,11 u krstu jer ta tajna veže s Kristovim tijelom na križu kad je *sárks* uništena.

Pavao drži da krst krštenika oslobađa i od »Zakona« (*nómos*). Krstom se ulazi u razdoblje koje označuje »milost« (*kháris*, Rim 6,1), tj. nedugovani Božji zahvat po Kristu u povijest. Slobodan podložništva »zakonu« (Rim 6,14), krštenik pripada novom »Gospodaru« te odsad mora opsluživati njegov »zakon«, a to je ljubav.

Što se tiče »smrti«, Apostol zna da krštenik i nakon krsta živi u »smrtnome tijelu« (Rim 6,12). Uza sve to krštenik već sada posjeduje »novi život«. To praktički znači da je u biti i smrt već nadvladana. U tom je smislu Tertulijan shvatio Pavla kad je pisao kako »voda pere smrt« i da je »po pranju grijeha dokinuta smrt«.¹⁰

c) Novi život iz krsta

Pavao i ovdje polazi od 1 Kor 15,4: »Krist uskrsnu«. U jednom od rijetkih tekstova u kojima izrijeком kazuje soteriološku vrijednost Kristova uskrsnuća Apostol piše: »Isus je uskrišen radi našeg opravdanja« (Rim 4,24—25). Pavao je s više varijacija pokazao kako u krstu do vjernika dopire soteriološko značenje kristova uskrsnuća. Snagom svoje osvjedocjenosti da se s vjernikom u krstu isto zbiva što se dogodilo s Kristom. Pavao je isticao da je krštenik po krstu s Kristom »su-uskrsnut« (Kol 2,12; Ef 2,6).

¹⁰ Tertulijan, *De Baptismo*, 2 (EVANS, 6); 5 (EVANS, 14).

Vjernik ima udjela na Isusovu »uskrsnuću« (Rim 6,5). Na drugim mjestima Pavao bilježi da je Bog koji Krista uskrisi s njim i krštenika »su-oživio« (Kol 2,13; Ef 2,5). Vjernik je prema tome sada »živ« (Rim 6,11.13).

Valja primijetiti prividnu nejasnost u Pavlovu izražavanju kad je riječ o udjelu vjernika na Kristovu uskrsnuću. Istina je, Apostol zna da se time stječe »novost života« (Rim 6,4), ali nije posve jasno o kakvoj »novosti« i kakvom »životu« govori. Oklijevanje je još očitije kad se Pavao izražava futurima. Za krštenike veli: »S Kristom ćemo suživjeti« (Rim 6,8; 2 Tim 2,11); »bit ćemo dionici uskrsnuća« (Rim 6,5). Pavao zasigurno ima pred očima konačno suživot s Kristom. Cilja na posljednje uskrsnuće što će se zbiti snagom Kristova povratka od mrtvih. No spomenuti futuri mogu biti isto tako »logički«. U tom je slučaju misao usmjerena na ovozemni život. Nakon krsta vjernik već sada ima »novi«, tj. ehatološki, uskrsli život. Primio ga je od Krista u krstu. Posljednje preobraženje što ga zovemo konačno uskrsnuće zadnja je etapa i dovršenje preobrazbe što je već ostvarena u krstu. Pavao je toliko odvažan da je krst zamislio kao vjernikovo uzašašće. U Ef 2,6 kao na krajnjem vrhu svoje krsne teologije govoreći aoristom Pavao vjernika već vidi kako s Kristom i u Kristu sjedi Bogu zdesna: »Bog nas u nebesima suposjede u Kristu Isusu«.

Udio na Kristovu uskrsnuću životu po krstu Pavao je u Tit 3,5 izrazio riječima »novopород« (*palingenesía*) i »obnovljenje« (*anakainôsis*). Valja priznati da je u izboru riječi Apostol bio sretne ruke. Svojim grčkim čitateljima kaže da je krst *palingenesía*, a hebrejskim kojima je *palingenesía* stran pojam da je *anakainôsis*. *Palingenesía* bijaše riječ široke upotrebe. U svakodnevnom govoru njome se izražavao život nakon smrti, razdoblje blagostanja, novi život nakon jadnog i mučnog života. Ciceron je svoj povratak iz progonstva okrstio tom riječi. Uspostava države nakon ropstva za Flavija je židovska *palingenesía*. Ubijeni Abel po Filonu doživljuje svoju *palingenesía* u bratu što se nakon njega rađa. U misterijskim religijama *palingenesía* je udio upućenika u životu boga za koga se opredijelio. Pitagorovcima *palingenesía* znači seljenje duše. Za stoike je *palingenesía* nova uspostava svemira nakon cikličkog sagorijevanja. U jednu riječ, *palingenesía* znači novi početak, novi život, novo rođenje, novopород. Pavao jednu takvu *palingenesía* vidi i u krštenju. To je, praktički, život što ga vjernik prima u krsnom sjedinjenju s uskrsnim Kristom.

Po Hebrejima Bog nije roditelj svijeta. On mu je stvoritelj. Stoga ni obnova što je Bog poduzima u svijetu ne može biti »novopород«, već jedino novo stvaranje ili obnavljanje. Čekajući i očekujući stvaranje novog neba i nove zemlje u krstu se već zbiva jedna »obnova« (*avakainôsis*) kojom je započelo obnavljanje koje će dovesti do novog neba i zemlje. To značenje ima Pavlova kovanica — *anakainôsis*.

d) Krst osnovica morala

Ima pojedinosti koje pokazuju kako Pavao ne misli da bi krst automatski ili mehanički djelovao u kršteniku. To se u prvom redu vidi iz

aorisnih participa »čuvši« i »povjerovavši« u Ef 1,13. Prije krsta valja »čuti« za »Riječ istine« i u nju »povjerovati«. Krst pretpostavlja »vjeru«, kako stoji u Kol 2,12.

Osim toga krst je prijelomni čas na konkretnom planu u životu čovjeka. Krst poput međaša dijeli život na predkrsni i pokrsni život. Oslobođen starih spona (grijeha, smrti, pùti i zakona), krštenik, novorođen, mora »hodati« (Rim 6,4) u »novini života« (Rim 6,4). Pavao svoju etiku ili kršćanski moral temelji na krsnoj zbilji. To se najbolje vidi u isprepletenosti indikativa i imperativa u Rim 6,1—14. Nakon što je indikativno govorio o Kristovoj smrti i uskrsnuću te o krstu ukoliko uvodi u vazmeno otajstvo, Apostol zna da može prijeć na imperative ili etičke zahtjeve. Ti imperativi više nisu utopija niti traženje nemogućeg. Jer za krštenog više ne vrijedi odrednice starog opstanka, on tako treba i živjeti. Istina je da je vjernik još uvijek u »smrtnome tijelu« (Rim 6,12). No isto je tako istina da je s Kristom i krstom stari vijek već uminuo, iako njegova moć ostaje na snazi do dana »otkupljenja« (Ef 4,30). Indikativi i imperativi najbolje označuju kršćaninov pokrsni položaj: on je stubokom izmijenjen. Tako, dakle, neka kršćanin i živi! Pavao pomno ističe da u novom životu valja »ustrajati«, ako se želi s Kristom »sukraljevati« (2 Tim 2,12).

3. Krst kao čin Duha

Predhodnik je Ivan propovijedao da će Krist »krštavati Duhom Svetim« (Mt 3,11). Duh je odista sišao na Krista dok je nakon krštenja izlazio iz Jordanskih voda (Mk 1,10). Učitelj je učio Nikodema da treba biti rođen »iz vode i Duha« (Iv 3,5). I Petar je u svom duhovskom govoru povezo krst i Duha: »Neka se svaki od vas krsti. Tako ćete primiti dar Duha Svetoga« (Dj 2,38). U isto naviještanje ulazi Pavlova riječ o krstu kao djelu Duha Svetoga. To je izraženo na nekoliko načina. U 1 Kor 12,13 i 6,11 Pavao upotrebljava instrumentalni ili uzročni *en* (»sa«, »po«). Vjernici su u krstu »oprani«, »posvećeni« i »opravdani« od Krista »po« (*en*) Duhu Svetom (1 Kor 6,11). Bili su kršteni »po« (*en*) jednom Duhu (1 Kor 12,13). U Tit 3,5 za »novopород« i »obnovljenje« veli Apostol genitivom autora da su »Duha Svetoga«.

Značajno je da Pavao naglašava kako je u »svima« koji su kršteni na djelu »jedan Duh« (1 Kor 12,13). Znamo da po Starom Zavjetu i židovskoj teologiji Duh ne bijaše svojina svih, već iznimnih ljudi: kraljeva, prorokâ, svećenikâ i posebice Mesije. K tome uvriježilo se mišljenje da je Duh umuknuo sa zadnjim prorokom-piscem. Ipak nikada nije bilo zaboravljeno da su proroci nagoviještali da će u zadnjem razdoblju povijesti spasenja Duh biti izliven na sve članove naroda. Svaki će pojedinac postati duhoscem.¹¹

¹¹ Usp. Iz 44, 3; 32, 15; Ez 36, 27; 37, 14; 39, 29; J1 3, 1—2.

Pracrkva je u Duhovima vidjela ostvarenje tih proroštava. Isto tako karizme smatraše specifičnim djelom Božjega Duha. No evo Pavao uči da je po krstu Duh na djelu u »svima«. Krštenje je duhovski blagdan pojedinog vjernika. Tako postaje zbiljom drevno »obećanje« (Ef 1,13). Obećani, tj. Duh u kršteniku stupa na djelo. Time se u krstu obistinjuje i Isusovo obećanje da će poslati Duha.

U 2 Kor 1,22 Pavao krsnoga Duha naziva *arrabôn*. *Arrabôn* je riječ semitskog podrijetla. Preuzeta je iz prava i trgovine. Znači: kapara, zalog jamstvo, kaucija. Prema tome u krstu je Duh dat kao »zalog«. To je dokaz da će i preostatak biti isplaćen. Preostatak je kraljevstvo nebesko u cijelini. No Duhom koji je već dan punina je početa, iako se dovršenje još čeka.

Krštenik je po Pavlu »zapečaćen« i »pomazan« Duhom. U »pečatu« valja primijetiti sve odzvuke što ih za ondašnje vrijeme ima ta riječ. Pečat je znamen vjerodostojnosti, nepovredivosti i vlasništva. Izraelci nose na čelu zaseban znak kao pečat pripadnosti Jahvi. Ponekad u ruku utiskuju znake svoje pripadnosti Bogu (usp. Iz 44,5; Ez 9,4). Drevni Istok pozna običaj da se vjernicima u kožu stavlja žig po kome se vidi kojem bogu pripadaju. Pečat kršćanina jest Duh Sveti. Njime je zapečaćen za Dan konačnog otkupljenja (Ef 4,30). Po Duhu što ga u krstu prima Bog u onaj Dan krštenika prepoznaje za svoga.

Čini nam se da u istom smislu treba razumjeti *khrísas* iz 2 Kor 1,21. Zanimljivo je da se u Novom Zavjetu *khríô* samo tada upotrebljava kad je riječ o Isusu koga pomaza Duh (Lk 4, 18; Dj 4,27; 10,38). Isus pomazan Duhom jest *Khrístós*. Učenici u Antiohiji po prvi put bijahu nazvani *khrístianoí* (Dj 11,26), tj. pristalice i sljedbenici »Hrista«. Mogahu tako biti imenovani jer ih Duh u krstu »pomaza« kao i Isusa iz Nazareta.

4. Bog djeluje u krstu

Pavao je bio najdublji u izlaganju krsne teologije kad je učio da je vjernik po krštenju »živ za Boga« (*tô Theô*, Rim 6,11). Krštenik sebe takvim mora smatrati jer je u Kristu i preporođen Duhom. Stoga Apostol naređuje da se vjernici stave na raspolaganje Bogu (*tô Theô*, Rim 6,13). Krštenici sebe trebaju prikazati Bogu kao »živu žrtvu« (Rim 12,1). Njihovi udovi nek budu Bogu (*tô Theô*, Rim 6,13) oružje pravednosti.

Poput ostalih novozavjetnik spisa Pavao s »Bog« (*ho Theós*) misli na Boga Oca. Krštenik je u Duhu po Kristu doveden Ocu. To je zadnja granica Apostolove krsne propovijedi.

I na druge je načine Pavao izrazio da je Otac na djelu u krstu i konačni krsni cilj. Otac je po Pavlovoj teologiji Kristov uskrisitelj. Ocu je vlastito uskrsavati. No u krstu je s Kristom suoživio i krštenika (Kol 2,13; Ef 2,5). Isto kazuje i pasivni »biste su-uskusnuti« iz Kol 2,12 jer u Ef 2,4–6

Pavao izričito kaže: »A Bog (*ho Theós*) [. . .] nas [. . .] su-uskrisi.« Na istom mjestu stoji da nas je Bog (*ho Theós*) »u Kristu suposjeo na nebesima«. Ništa manje nije jasan ulomak u 2 Kor 1,21—22: Bog (*ho Theós*) potvrđuje, maže, pečati i daje zalog.

5. Trojstvo u krstu

Naše izlaganje pokazuje da je po Pavlu u krsnom činu zapravo božansko Trojstvo djelovno. Nije onda čudno što su neki Pavlovi krsni tekstovi doista strukturirani. To se prvenstveno odnosi na 1 Kor 6,11; 2 Kor 1,21—22 i Tit 3,5. Veliko Božje otajstvo bijaše potrebno da se razjasni malo čovjekovo otajstvo.

U Pavla ne nađosmo trojstvene krsne formule. Nje nema ni drugdje u Novom Zavjetu, osim u Mt 28,19. Po Pavlu i *Djelima* vjernici se krštavaju »za Krista«. Uza sve tumačenje Bazilija Velikog da reći »Krist« znači sve ispovijediti jer riječ »Krist« pokazuje »Boga koji pomazuje, Sina koji je pomazan i Duha, pomazanje«,¹² ipak je nutarnja logika kršćanstva tražila da se dođe do izričite trojstvene krsne formulacije.

6. Krst i Crkva

Pišući o krstu Pavao redovito ima pred očima pojedine krštenike. Čini se da je iznimku učinio u Ef 5,25—26. Tu je stavio naglasak na Crkvu. Nju je Krist »posvetio i oprao vodom uz riječ«. Iz konteksta se vidi da Apostol na tom mjestu Crkvu promatra kao Kristovu »zaručnicu« i zato ističe da je Krist »pere«. Pavao polazi od grčkog i židovskog običaja. Zaručnica prije vjenčanja obavlja obredno pranje da bi čistom bila predana zaručniku. Apostol nadvisuje usporedbu. Pokazuje kako Krist smrću i krstom osobno pere svoju Zaručnicu. Tako Pavao preuzima starozavjetnu sliku »svete ženidbe« između Jahvea i Izraela (Ez 16,3—4.8—13). Izrael je Jahvina zaručnica i zato je Jahve čisti u vodi. Apostol prenosi na Krista i Crkvu što proroci govorahu o Jahvi i Izraelu.

Po Pavlu na krsnoj milosti imaju jednako udjela svi vjernici. Nema razlike između »Židova i Grka, robova i slobodnih« (1 Kor 12,13). Svi su obuhvaćeni u *syn*, što ga Apostol piše u Ef 2,5—6: »Su-oživi . . . su-uskrisi . . . su-posjede«. Za sve je krst »jedan« (Ef 4,5). Njime su nadiđene sve podjele i razlike među krštenima. Krst isto ostvaruje na jednak način i u istoj mjeri svima koji ga primaju. Iz tog je razloga Apostol u Ef 4,5 i krst stavio uz bok ostalih velikih izvora jedinstva u kršćanskoj zajednici. Uz »jedan Duh«, »jedno tijelo«, »jedan Gospodin«, »jedan Bog«, »jedno ufanje« i »jedna vjera« stoji i »jedno krštenje« (Ef 4,3—6). Polazeći od krsta

¹² Bazilije Veliki, *Peri toú Hagíou Pneúmatos*, XII, 28, PRUCHE, 344.

Pavao pokazuje da je neprirodno da u Korintskoj crkvi postoje razdori, svađe i podijeljenosti na stranke (1 Kor 1,10—17).

Pavao podrazumijeva poznatim da krst učvršćuje u Crkvu. Stoga o tome govori dosta diskretno. Izričaj naime »biti kršten za jedno tijelo« (1 Kor 12,13) ne mora biti shvaćen eklezialno. Ima dobro kristološko značenje. Kad Pavao u Kol 2,11 krst naziva »nerukotvorenim obrezanjem«, valjda ima na umu društveno značenje obrezanja u židovstvu. Kao što starozavjetno obrezanje učlanjivaše u stari Božji narod i bijaše znamen tog članstva, tako i krst, »nerukotvoreno obrezanje«, uvodi u novi Božji narod, Crkvu. U isti red misli ide Pavlovo isticanje da su vjernici krstom »posvećeni« (1 Kor 6,11; Ef 5,25). Bog »posvećuje« vjernika. To znači da ga izdvaja iz profanog svijeta i učlanjuje u svoj narod. Zato se članovi Božjeg naroda zovu »svetima«. Jasno je da u životu trebaju pokazivati da su zaista »sveti«. Imaju se vladati kao članovi Božjeg naroda.

Umjesto zaključka potrebno je reći: svjesni smo da je u našem predavanju krst samo djelimice utemeljen. Za potpuno utemeljenje valjalo bi iznijeti krsni nauk ostalih novozavjetnih spisa i cijele kršćanske Predaje. No to nije moguće u kratkom predavanju. Tome usprkos nadamo se da smo u Pavlovoj pratnji pristupili bitnim i osnovnim krsnim temama koje drugdje mogu imati samo nove tonove i naglaske. U svakom slučaju Pavao priječi da se krst obeznači. Smjelo je naviještao iznimnu ulogu što je krst ima u Božjoj povijesti s ljudima.